

Het landschap van de Zuidwestelijke Delta is in beweging, maar naar welke toekomst beweegt zij zich? De boeren die het akkerland bewerken, de wormen die de grond beluchten, de waterbouwkundigen die het water wegpompen, de mossel- en oesterbanken die de kust beschermen: zij en heel veel anderen zijn en maken het landschap.

Het Landschapmakerscongres brengt jullie samen in een nieuwe politieke setting om na te denken over het landschap van de toekomst. Kom de toekomst verkennen, voorbij de gebaande paden en in gesprek met ongehoorde stemmen! Neem plaats in het Parlement van de Schelde!

Afb. 1. Locatie Landschapmakerscongres. ©Watersnoodmuseum

VOORWOORD

CONTEXT

LANDSCHAPMAKERS

DYNAMISCHE DELTA

VOORDRACHT – *Jannemarie de Jonge*

DILEMMA'S

WATERBANG

GEDICHT – *Nikki Ong*

WERKSESSIES

REFLECTIE

NAWOORD

Afb. 2. Momentopname Dijk Gelaagdheid. ©Studio Inscape

Studio Inscape

Op vrijdag 13 oktober 2023 van 9.30 – 16.30 uur vond het Landschapmakerscongres plaats in het Watersnoodmuseum te Ouwerkerk. Deze bijzondere platformbijeenkomst staat in het teken van de landschapmakers van de Zuidwestelijke Delta en wordt mede georganiseerd door het Watersnoodmuseum en Studio Inscape. In het kader van het herdenkingsjaar van de Watersnoodramp in 1953 wordt deze dag 70 jaar terug én 70 jaar vooruit gekeken. Via een inhoudelijk programma en ruimtelijke interventies worden de landschapmakers en hun vertegenwoordigers een dag lang uitgedaagd andere perspectieven te ontmoeten. Zo zal dit experiment inwoners, beleidsmakers en onderzoekers op een nieuwe manier laten kijken naar het veranderde landschap en de verbindingen hierin.

Het landschapmakerscongres is tot stand gekomen middels een samenwerking tussen de Zuidwestelijke Delta, het Watersnoodmuseum en Studio Inscape. Studio Inscape is een jonge ontwerpstudio met een achtergrond in architectuur, stedenbouwkunde en filosofie. Middels ruimtelijk ontwerp houdt Studio Inscape zich bezig met de ecologische politiek in een tijd van klimaatcrisis. Het kernteam van Inscape bestaat uit Charlotte von Meijenfeldt, Eileen Stornebrink, en Willie Vogel. Voor het Landschapmakerscongres werken zij intensief samen met Isabel Gerritsma (onderzoeksgeoriënteerde landschapsingenieur, tevens werkzaam bij Deltares), en Maarten Meijer (werkzaam als promovendus bij de Rijksuniversiteit Groningen en als business developer energietransitie bij de Hanzehogeschool Groningen). Daarnaast ondersteunen Alicia Rottke Fitzprick (creatief producent) en Alessia Liscia (stagiair) het team.

Fig. 1. Kaart Zuidwestelijke Delta regio. Deze kaart is gebruikt als onderlegger om schetsmatig verschillende scenario's op te kunnen projecteren. ©Studio Inscape

Studio Inscape

Het landschap is altijd in verandering geweest en zal dit ook blijven doen. Het landschap van onze ouders ziet er anders uit dan ons landschap, en ons landschap zal er niet hetzelfde uitzien als het landschap van onze kinderen. Klimaatverandering, zoals bijvoorbeeld te lezen is in de KNMI rapporten gepubliceerd op 9 oktober 2023, maakt dit proces alleen maar duidelijker en dramatischer. Hoe verhouden we ons tot die veranderingen en hoe willen we in de toekomst om gaan met dat alsmaar veranderende landschap?

Het uitgangspunt van het landschapmakerscongres is om deze vragen - het landschap en haar verandering - het beste kunnen benaderen via de zogenaamde 'landschapmakers'. Landschapmakers zijn alle actoren, instituties en processen die van invloed zijn op het landschap. Mensen zijn uiteraard landschapmakers, maar ook het bodemleven, de vegetatie, het weer en het water maken het landschap. Door de rol van landschapmakers in relatie tot elkaar en tot het landschap als uitgangspunt te maken, wordt de ecologie van het landschap bloot gelegd. Op deze manier kan er een basis worden gelegd voor het landschapmaken van de toekomst. Niet de maakbaarheidsgedachte maar de verscheidenheid aan perspectieven en belangen, ook voorbij de mens, staan hierin centraal.

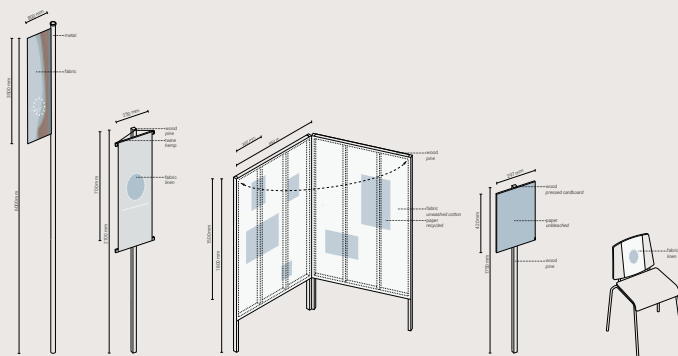

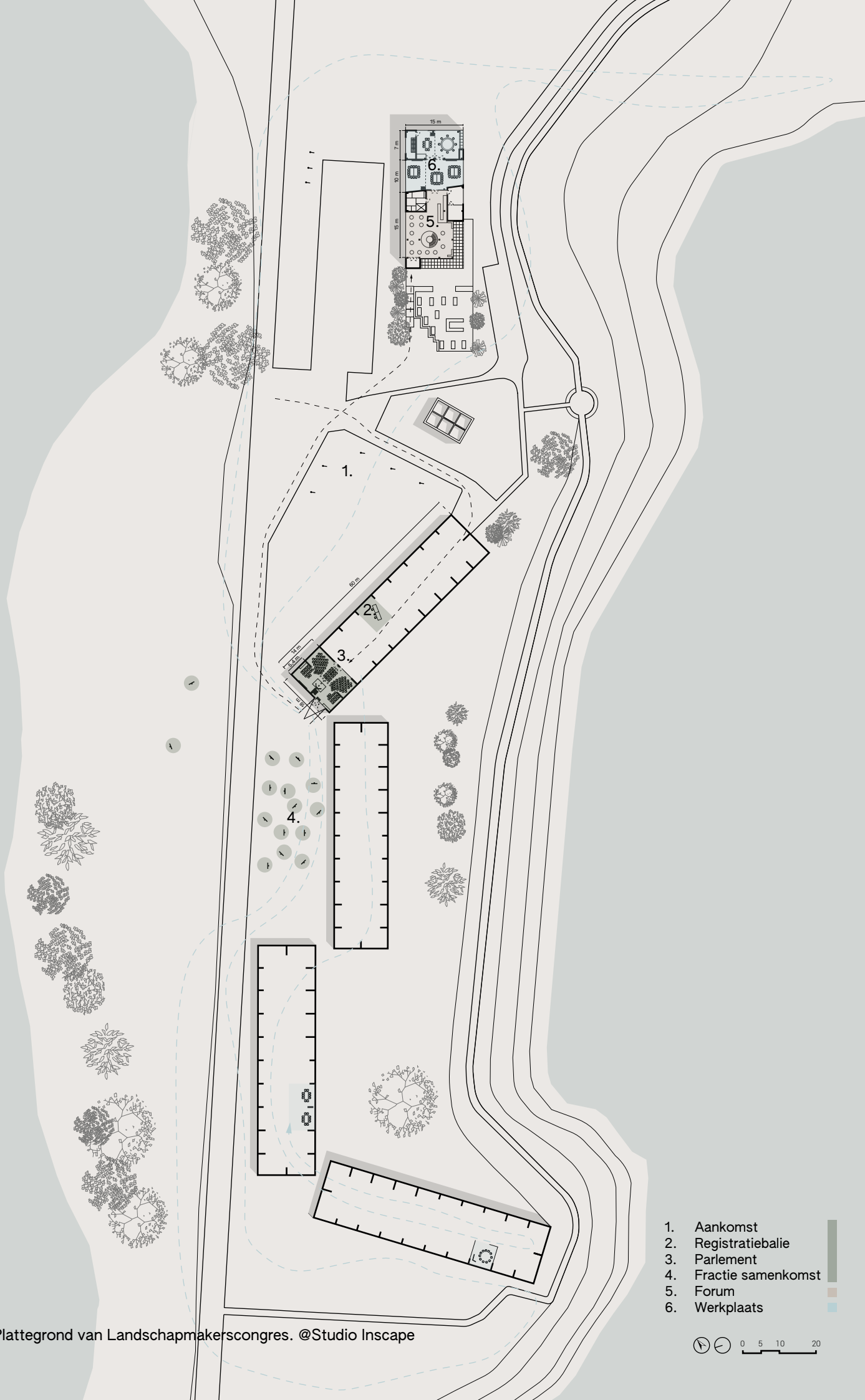
Fig. 3. Decor elementen. @Studio Inscape

In gesprek met de huidige landschapmakers en de landschapmakers van de toekomst wordt nagedacht over de gemeenschappelijke transitieopgaven in de Schelderegio in 2030, in 2050 en 2100, via de hink-stap-sprong aanpak van de Zuidwestelijke Delta. Daarnaast wordt gekeken naar de lessen uit het verleden, van de Watersnoodramp tot het ooit dynamische landschap dat de rijke geschiedenis van het deltagebied heeft gevormd. Wie heeft er over 75 jaar nog een plek in dit landschap? Wie fietst, vliegt of zwemt hier over 100 jaar doorheen en op welke manier?

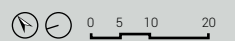
Fig. 2. Verschillende landschapmakerkaartjes. Hierop staat een verbeelding van de gekozen landschapmaker. @Studio Inscape

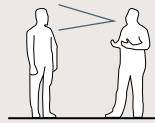
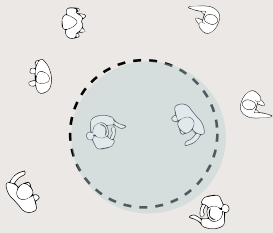

- 1. Aankomst
- 2. Registratiebalie
- 3. Parlement
- 4. Fractie samenkomst
- 5. Forum
- 6. Werkplaats

Fig. 4. Plattegrond van Landschapmakerscongres. @Studio Inscape

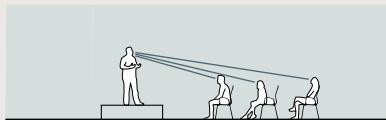
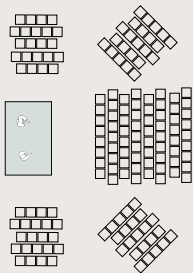

Het landschapmakerscongres is een experiment om nieuwe op nieuwe, verbonden manieren na te denken over het verleden en toekomst van het landschap. Het experiment heeft geen enkele autoriteit in de buitenwereld, maar heeft politieke connotaties en vandaar dat wij het congres ook zo inrichten. De ruimtelijke interventies in het Watersnoodmuseum, zelf een ruimtes die de maakbaarheid van het landschap aantonen, zijn gebaseerd op politieke vormen opgedeeld in de volgende zones:

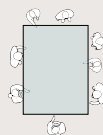
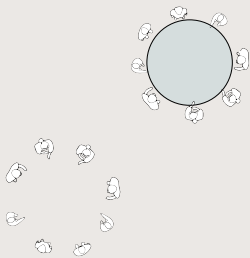
ZONE 1: HET FORUM

Deze zone staat voor een ruimte waarin ideeën en uitgangspunten uitgewisseld en bediscussieerd kunnen worden in gesprekken in kleine of grote groepen. Het is een vrije ruimte waarin men rondwaalt en elkaar ontmoet. Achterkamertjes politiek, protestborden, of fractie bijeenkomsten kunnen hier plaatsvinden.

ZONE 2: HET PARLEMENT

In een vierkante statige ruimte vinden de parlementaire sessies plaats. Vanaf een centraal punt wordt informatie gedeeld met de luisteraars. Deze formele en klassieke setting is georganiseerd middels fracties. Vanuit de zaal kunnen mensen opstaan om hun stem te verheffen en middels stemkaarten wordt een keuze gemaakt.

ZONE 3: DE WERKPLAATS

Om in te zoomen op een bepaald onderwerp is de werkplaats ingericht. In kleinere groepen worden tafelzettingen of wandelingen ingericht om in gesprek te gaan over gerelateerde onderwerpen. Sommige werkplaatsen zijn ingericht met vierkante of ronde tafel, anderen met enkel stoelen. Panelen gemaakt van hout en canvas zijn er om gedachten op te prikken en tentoon te stellen.

Landschapmakers zijn alle belangrijke levende, dode, levenloze, materiële en immateriële elementen die betrokken zijn bij – de naam zegt het al – het maken en veranderen van het landschap. Het vertegenwoordigen van een landschapmaker is geen lichte verantwoordelijkheid, geen rol om argeloos naast je neer te leggen. Tegelijkertijd is het een gedeelde verantwoordelijkheid: een landschapmaker is nooit alleen. Een landschap is een doorlopende onderhandeling, een doorklinkend gesprek, een doorgalmend concert waaraan alle landschapmakers deelnemen. Deze onderhandeling, dit gesprek en concert, is in beweging, en des te meer zo vandaag. Daarom is het belangrijk om te zoeken naar de landschapmakers, nieuw en oud, en hen niet voor lief te nemen.

Net als dat het verleidelijk maar tegelijkertijd onmogelijk (en misschien wel gevaarlijk) is om het landschap te reduceren tot datgene wat men(s) ziet, is het van essentie om ook de ongeziene landschapmakers mee te nemen. Ongezien betekent absoluut niet onbelangrijk, en daarom is de zoektocht naar de landschapmaker altijd ook een zoektocht naar het ongeziene. Ongezien kan zijn: ondergronds (de ondergrondse biodiversiteit), komend van ver (de exoot die meebeweegt met het weer), iets dat zich niet duidelijk op één plaats bevindt (het klimaat dat ongrijpbaar is), of dat wat er nog niet is maar wel gaat komen en wiens stem er nu al toe zou moeten doen (de toekomstige generatie). Maar, minstens net zo belangrijk, de landschapmaker zelf is ook geen statisch object: de Japanse oester is hier een invasieve soort maar elders een gebalanceerd onderdeel van het ecosysteem, en de boer kan haar gewassen veranderen en anders boeren.

Het landschapmakerscongres is geïnspireerd door de Franse filosoof Bruno Latour¹ die sprak over mens en niet-mens als “actoren”. Met deze bewoording wilde hij een hiërarchie tussen mens en niet-mens opheffen en denken vanuit netwerken van verbintenissen. In die zin is alles wat bestaat een actor. Dit houdt in dat het bestaan er toe doet, een verschil maakt, een indruk achterlaat. Iets

is omdat het doet, in de meest brede zin van het woord, en dit maakt de vraag naar óf iets bestaat minder belangrijk dan de vraag hóe het bestaat.

Dit alles houdt in dat het bestaan inherent relationeel is – want hoe anders kan het bestaan van iets het verschil maken en een indruk achterlaten? Het samenvallen van het zijn en het acteren houdt niet in dat alles op gelijke wijze kan acteren. Een steen is geen mens, een auto is geen ecosysteem. Tegelijkertijd betekent de relationaliteit van het bestaan dat een actor ook altijd een inter-actor is die anderen in beweging brengt. De gewaskeuze van de boer naar de markt en het beleid, die weer terug te voeren is naar consumenten en machtsverhoudingen, en zo maar door. De vraag wat de mogelijkheid en verantwoordelijkheid van actie is, en de mogelijkheid en verantwoordelijkheid om anders te acteren, is hiermee een inherent gegeven van het bestaan.

Afb. 3. Het dossier – een grijze map die iedere deelnemer van het congres meekreeg met hierin de door te nemen stukken. ©Dubbeeldwars

Voor het landschapmakerscongres zijn er vijftien spraakmakende landschapmakers gekozen uit de Zuidwestelijke delta. Dit is bij geenszins een goede representatie van het totale netwerk van landschapmakers, maar is een begin waarmee al wel veel relaties bloot gelegd kunnen worden. De landschapmakers worden omschreven door middel van een gedicht, suggestief en interpreteerbaar. De zetels in het parlement zijn niet evenredig verdeeld over alle landschapmakers en zullen over de tijd van van de dag door de gemaakte keuzes veranderen. Zo is het landschap altijd in beweging.

¹ Zie bijvoorbeeld voor meer informatie het concept Parlement van de Dingen in onder andere het boek: Latour, B. (2018) *Down to Earth: Politics in the New Climate Regime*, Cambridge, Polity Press. Andere concepten komen uit het boek: Latour, B., & Weibel, P. (Eds.). (2020). *Critical zones: The science and politics of landing on earth*. MIT Press.

Dynamische Delta

Slingerend stromend land
verlegend // woest waiend,
stormend vloeiend // nooit
eens stilstaand, altijd dansend
// vliegend, gravend, groeiend
// waiend, vloedend //
landschappend //
Ik ben de dynamische Delta

Konijn

Als wij niet goed konden kezen,
zouden er nóg minder van ons
wezen // hoppend en gravend
// het landschap uitdagend //
stuivende duinen // dankzij ons
struinen // Ik ben konijn

Grashommel

Als Wolkers zou reïncarneren
// zou hij als mij wederkeren //
onhandig dartelend zoem ik met
zachte vacht // en kruip ik de
bodem in voor de nacht //
ondanks dat ik bevrucht
voor algemeen belang // sta
ik bovenaan de rang // van
kwetsbare soorten //
Ik ben grashommel

Scholekster

Als Wolkers er niet geweest was
// dan liep ik nu nog steeds in
mankenpas // Ik ben scholekster

Worm

Gekronkel, gewurm, en gepier
// ik zie geen zier // maar mijn
gangen doen de bodem veel
plezier // Ik ben worm

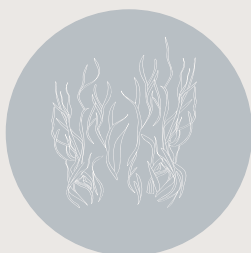
Ui

Met mijn geurende rokken //
probeer ik tranen te lokken // om
mijn standplaats te beschermen
// niet te veel water // niet te veel
zout // dan gaat het fout //
Ik ben ui

Appelboom

Pluk de vrucht van kennis! // zij
is fris en zoet/zuur // een vleugje
zout van zilte wind // en wat mijn
wortels halen uit de stevige klei //
Ik ben appelboom

Zeegras

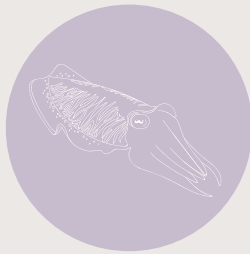
Dompel onder // dobber rond //
kunstbeschermer // hoeder van de
grond // dompel onder // dobber
rond // de zon, ik kan niet zonder
zonder // Ik ben zeegras

Japanse Oester

Met velen barricaderen wij // de
toegang tot het land, zij aan zij
// brak water en getijden doen
ons goed // twee soorten worden
hier gevoed // één van hier, waar
ik van verre ben gekomen // van
een beter thuis had ik niet durven
dromen // Ik ben oester

Sepia

Mijn inkt kleurt het grootouderlijk portret // bruin en grijs, sepia // zelf kleur ik liever mijn eigen wereld in // mijn eitjes, en een wolk voor ontsnapping // al kan ik je ook zonder inkt veel over camoufleren leren // Ik ben sepia

Grijze Zeehond

Grijs en grauw // zandbank en strand, ik hou van jou // blaffen doe ik niet // kwispelen evenmin // toch heet ik net als dat dier in jouw gezin // Ik ben grijze zeehond

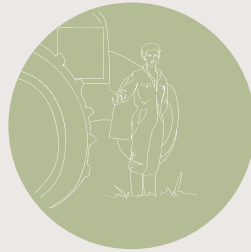
Mosselkweker

Ik vis mijn en uw dis // groente mot ik niet // doe mij maar bot, paling, of schol // of een mosselpan met liefde gekweekt // Ik ben mosselkweker

Inwoner Zierikzee

Het water? dat weet mij niet te weren! // het kan me simpelweg niet deren // de Deltawerken, die weten het tij wel te keren! // toch? // Ik ben stedeling

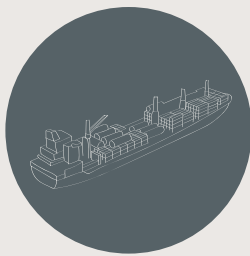
Akkerbouwer

Cultuur komt van cultiveren // met beide poten in de modder, de grond waar ik van houd // de rijke geur van goede aarde // die ik bemest, bespuit, omploeg en beplant // Ik ben akkerbouwer

Vakantiepark manager

Een dagje weg, of toch een weekje? // met rust en ruimte is veel mogelijk, weetje // natuurgenot of iets actiefs, voor ieder wat wils // hoe dan ook: echt authentiek Zeeuws // Ik ben vakantiepark manager

Kapitein

Een rots in de branding? // doe mij maar de woeste zee! // weids en oneindig // en ik klein // op mijn containerschip // Ik ben kapitein

Jannemarie de Jonge, Rijksadviseur van de Fysieke Leefomgeving

“Ik ben het dynamische Delta landschap. Mijn leven als estuarium begint zo’n 10.000 jaar geleden. Daarvoor waren er ijstijden en was dit gebied een grote zandige vlakte. Toen het warmer werd stroomde de Noordzee vol en zorgde de westenwind met het getij, de golven en grassen en andere planten dat er duinen aangroeiën. Daarachter was het lekker luw en ik maakte er met planten en dieren een waddegebied met schorren en slikken. Wat hogerop begon veen te groeien. De planten houden het zand en het slib vast dat de zee bij elke vloed meebrengt. Mijn land wordt hoger en hoger, zodat ook het veen steeds beter kan groeien. Dat breidt zich almaar verder uit. Als ik ongeveer 6500 jaar ben, is er overal veen, zover als ik het kan overzien.

Mijn landschap verandert voortdurend, door water, wind, de zon die de planten laat groeien, dieren die er grazen of plekken maken om te wonen. Een bijzondere soort zijn mensen. Ongeveer 2000 jaar gingen we mijn landschap behoorlijk veranderen. Door slootjes in het veen te graven ontstonden drogere plekken, waar we op kleine akkertjes speciaal mensenvoedsel konden laten groeien. Niet alleen voor mensen natuurlijk, ook voor allerlei andere dieren en bijvoorbeeld insecten was er van alles te halen. Het was een interessante periode, want door die slootjes verdween het veen beetje bij beetje en zakte mijn bodem. Daardoor kon ik er een gebied van maken met een heleboel kleine eilandjes met krekens en stroomruggen die steeds weer een beetje van plek verschoven. Regelmatig sloegen er stukken veen weg, de krekens werden groter en het werd op veel plekken te gevaarlijk voor mensen om er nog te wonen. Ja, eb en vloed en stormen overkomen mij gewoon, dat heb ik ook niet in de hand.

Maar in een paar honderd jaar tijd kan er veel veranderen. In de krekens stroomt slib en zand, en dat vult alles weer lekker op. Aan de rand van de

krekens worden de ruggen steeds hoger. Vanaf die kreekruggen, waar mensen gingen wonen, konden we dijkes bouwen rond opgeslibde schorren en daar groeide weer mensenvoedsel. Dat was ongeveer 900 jaar geleden. Maar doordat het veen gebruikt werd om vuur te maken, zakten deze gronden ook weer in. Bij een beetje storm ging het dan weer mis. En zo’n 500 jaar geleden ging het een paar keer heel erg mis, veel mensen verdronken, ik verloor een heleboel land, en kreeg daar water voor terug.

De duinen zijn wel ongeveer op hun plek gebleven, maar daarachter veranderde het voortdurend. Bijzonder om mee te maken dat mensen het ondanks de stormen toch steeds weer opnieuw proberen. Zodra schorren hoog genoeg opgeslibd zijn, komt er een dijkje omheen. Kleine eilanden worden aan elkaar verbonden door dijken en polders, en zo is er dus steeds meer land, en minder ruimte voor water.

Toen er 70 jaar geleden weer een harde noordwesterstorm was, moest mijn water toch ergens heen. Ik kon niet anders dan dijken doorbreken en land overstromen. Veel menselijke en andere dieren verdronken. Een heel verdrietige tijd. Om tegen nieuwe stormen bestand te zijn, houden we het Noordzeewater maar liever weg. Mijn duinen zijn nu op veel plaatsen

verbonden met dammen en zoute stromen zijn zoet geworden. Mensen kwamen weer terug, maar voor veel planten en andere dieren veranderde er teveel om te kunnen overleven. Daar komt bij dat het op de akkers en velden een stuk saaier geworden omdat er maar weinig verschillende soorten planten en dieren meer zijn. Ik voel me steeds kwetsbaarder door al deze kunstgrepen. Bovendien merk ik dat mijn water en mijn land alsmaar warmer worden en dat de Noordzee meer water stuurt. Ik heb al heel veel meegemaakt, maar ik maak me nu echt zorgen of het zo’n goed idee is geweest om alle dynamiek te willen temmen. Want ik kan niet anders dan mee ademen met eb en vloed, en soms een stormvloed.”

Afb. 4. Jannemarie de Jonge als Dynamische Delta. ©Dubbeledwars

Afb. 5,6. Fractiebijeenkomst. De verschillende fracties zijn bij elkaar gekomen bij de vaandels. Gedurende de bijeenkomst hebben de deelnemers elkaar leren kennen en zich verdiept in de landschapmaker die zij gedurende een dag vertegenwoordigen. ©Dubbeldwars

Studio Inscape

Gedurende de dag zullen drie dilemma's worden besproken die zich afspelen in de Zuidwestelijke Delta in de aankomende 75 jaar. De dilemma's zijn bedoeld om de deelnemers van de dag vanuit andere perspectieven naar het landschap te kijken, netwerken te zien en te oefenen op lange termijn denken.² De vorm van een dilemma is gekozen omdat er geen "goed" of "fout" antwoord is. Beide opties zijn verschillende omgangsvormen met het landschap en geven enkel een houding en denkrichting aan.

De dilemma's worden gepresenteerd in het parlement en zijn fictief maar gegrond in de landschappelijke uitdagingen die zich in de toekomst voor gaan doen. Het overleggen, overwegen en beargumenteren zijn onderdelen van een gedachte-experiment, of wat de Franse filosoof Bruno Latour een "Gedankausstellung" noemde.³ Er is specifiek gekozen om dit gedachte experiment te houden in een fictief parlement omdat deze dag als repetitie kan worden gezien om de politiek inclusiever te maken en tevens dingen politiek te maken. Via deze manier is er ruimte gecreëerd om verder te denken dan professionele rollen en de grotere lijnen te verkennen. In plaats van een scenario te schetsen en deze vervolgens te presenteren, zal gezamenlijk een toekomstbeeld worden gemaakt.

Deze toekomst is in het eerste dilemma heel nabij. Een tijdspanne die de mens kan overzien. Het laatste dilemma in 2100 is moeilijk voor te stellen, al kunnen onze wetenschappelijke modellen hier al wel scenario's voor schrijven. Door de uitkomsten van elk dilemma op elkaar te laten optellen, wordt er geoefend met lange termijn denken en in relationeel overwegingen maken.

Afb. 7,8. Dilemma stemronde. ©Dubbeldwars

² De geschetste dilemma's zijn gebaseerd op onderzoek en gesprekken met experts, maar zijn in geenszins toespelingen op oplossingen of direct implementeerbare toepassingen. Het uitgangspunt is het faciliteren van het democratisch proces van menselijke en niet-menselijke actoren. Daarom is gekozen voor een conceptuele benadering van huidige en aankomende ruimtelijke vraagstukken. Hiervoor zijn onder andere gesprekken gevoerd met Arno Nolte, Leo Adriaanse, Jim van Belzen, Isabel Gerritsma, Lodewijk de Vet, Samantha van Schaick en Philip Drontmann, waarvoor dank.

³ Latour, B., & Weibel, P. (2005). *Making things public: Atmospheres of democracy*.

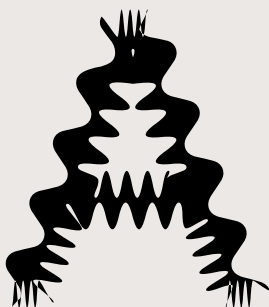

1. ZOET OF ZOUT 2030

Het eerste dilemma speelt zich af in de nabije toekomst. Droogte is steeds vaker een probleem in de Delta, hierop de Zeeuwse eilanden waar het zoete water voor de akkers en parken moet komen van de regen. Door de drogere zomers en het lage waterpeil dat kunstmatig laag wordt gehouden, hebben de akkers, natuurgebieden en parken het steeds zwaarder. Daarnaast treedt er door een stijgende zeespiegel op de lange termijn (richting 2100 en verder) steeds meer verzilting op.⁴

Op welke manier moet hier in de Zuidwestelijke Delta mee omgaan? Welke optie prefereren jullie als landschapmakers?

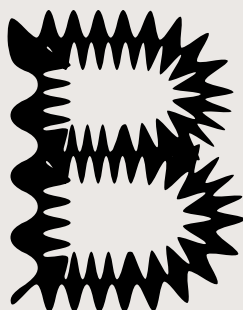
1

ZOET WATER TOEVOER D.M.V. LEIDINGEN

Momenteel wordt het drinkwater al via leidingen van waterbronnen naar de kranen gebracht. Echter is het niet de bedoeling om hiermee de weiden, natuurgebieden en akkers te bewateren. Een oplossing voor de droogte en toenemende verzilting zou zijn om een pijpleiding met zoet water vanuit andere gebieden in Nederland, zoals Brabant, aan te leggen. Het is een prijzige ingreep, maar hierdoor kan het grondwaterpeil kunstmatig laag blijven en kan het land heel gericht van zoet water worden voorzien.

1

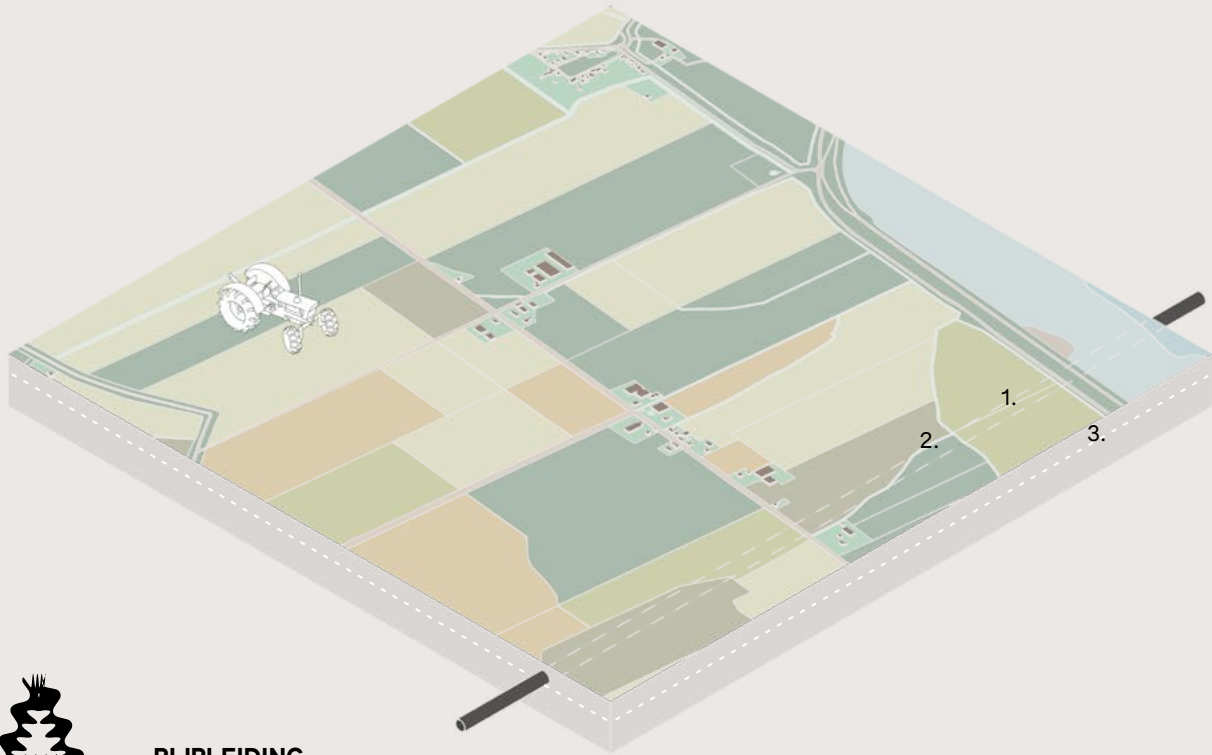

AANLEGGEN VAN BUFFERZONES DIE ZOET WATER KUNNEN VASTHOUDEN

Bufferzones zijn gebieden ingericht voor het opvangen en vasthouden van regenwater. Als men voor bufferzones kiest zal het grondwaterpeil op verschillende plekken worden verhoogd. Er zullen plassen ontstaan waar de huidige manier van landbouw niet meer mogelijk is. Hier kunnen natuurgebieden of waar mogelijk andere manieren van boeren voor in de plaats komen. De transformatie zal even duren en vraagt om het herzien van de huidige economische en landschappelijke inrichting. Wel zal de zoetwaterlens worden vergroot en meer tegenwicht bieden tegen verzilting. In de nieuw ontstane natuurgebieden is meer ruimte voor een grotere diversiteit aan flora en fauna.

⁴ Voor dit specifieke dilemma zijn bronnen gebruikt zoals nieuwsartikelen van de zwdelta.nl, de provincie Zeeland, NOS en waterschap Scheldestromen van 2018 tot nu. Daarnaast zijn er bodemkaarten programma's gebruikt over de grondwaterstanden, verzilting en bodemdaling. Als laatst is gekeken naar artikelen over Zeeuwse gewassen, regio bedrijven en de bewatering dmv druppelirrigatie.

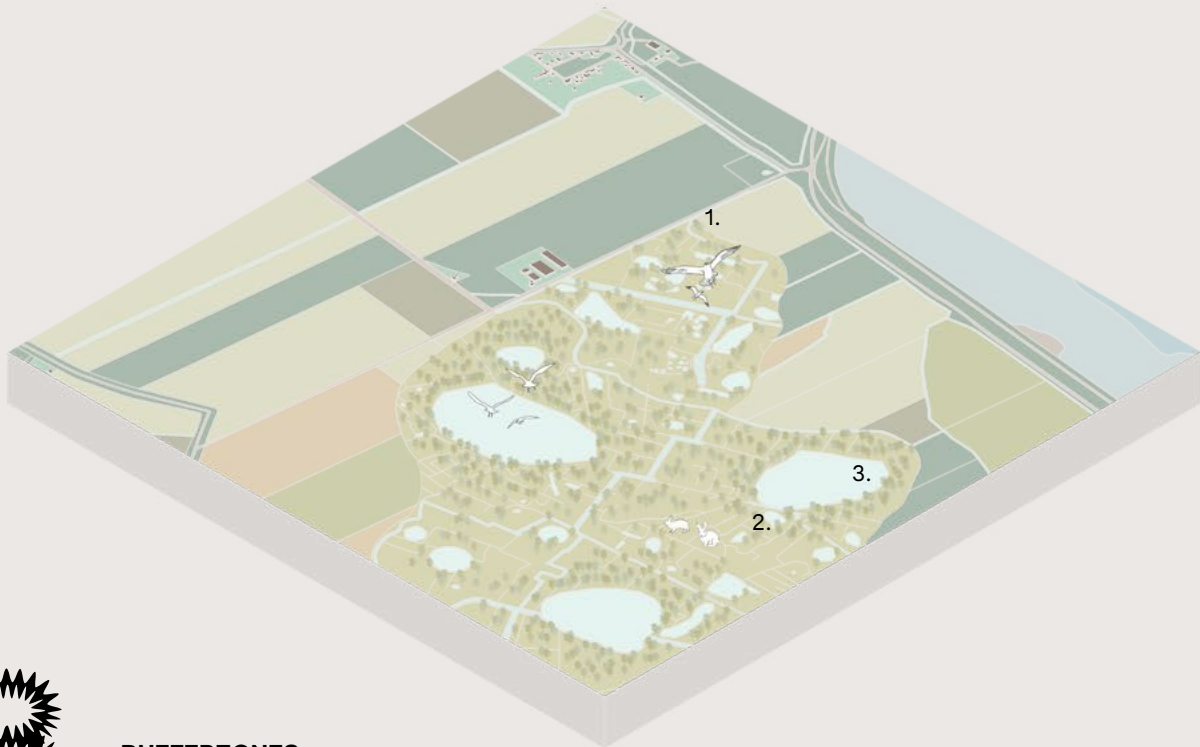

PIJPLEIDING

Wateraanvoer vanuit Noord-Brabant of de Haringvliet

1. Boerenbedrijven kunnen d.m.v. bijvoorbeeld sproeiers het land bewateren
2. Een deel van de pijpleiding is al aanwezig op het eiland Zuid-Beveland
3. Grondwaterstand blijft laag

BUFFERZONES

Regenwater wordt opgevangen en de grondwaterstand gaat omhoog

1. Boeren worden gedeeltelijk uitgekocht
2. Er is meer ruimte voor recreatie
3. Kleine plassen en meren zullen ontstaan

2. HOOG OF BREED

2050

Door het toenemen van de waterdruk vanuit zee en de rivieren zullen de waterkeringen worden versterkt of herzien. Dit geeft ons de gelegenheid onze visie en strategie te herzien. Hoe zal het land moeten worden verdedigd? Waar moet naar toe worden gewerkt voor de lange termijn? Welke koers is hierin duurzaam en toekomstbestendig?

In de Westerschelde zijn al verschillende vormen van estuarium verdediging toegepast. Delen langs het water zijn ontpolderd om slikken en schorren te laten aangroeien. Ook wordt het land met dijken beschermd tegen het stijgende water in de Westerschelde. Het huidige landschap wordt in stand gehouden voor/door economische en sentimentele waarden. Zo zijn er rondom de Westerschelde veel akkerbouw en verschillende dorpen en steden aanwezig. Daarnaast is de Westerschelde zelf van groot belang voor grote vrachtschepen die naar de omliggende havens van Vlissingen, Terneuzen, Gent en Antwerpen varen.⁵

Welke manier(en) van kustverdediging willen jullie als Verenigde Schelde toepassen? Welke optie prefereren jullie als landschapmakers?

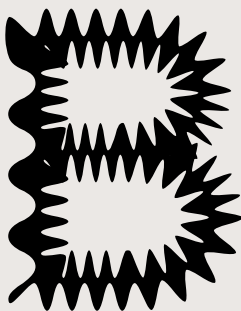
2

VERSTEVIGEN DE HUIDIGE DIJEN

Dijken worden verhoogd en daarbij verbreed. Dit kan door middel van matige versteviging zoals basaltblokken of op een hardere manier met behulp van staal en beton. Dit zal een kostbare ingreep zijn, maar zal het agrarische landschap zo veel mogelijk behouden zoals het nu is.

2

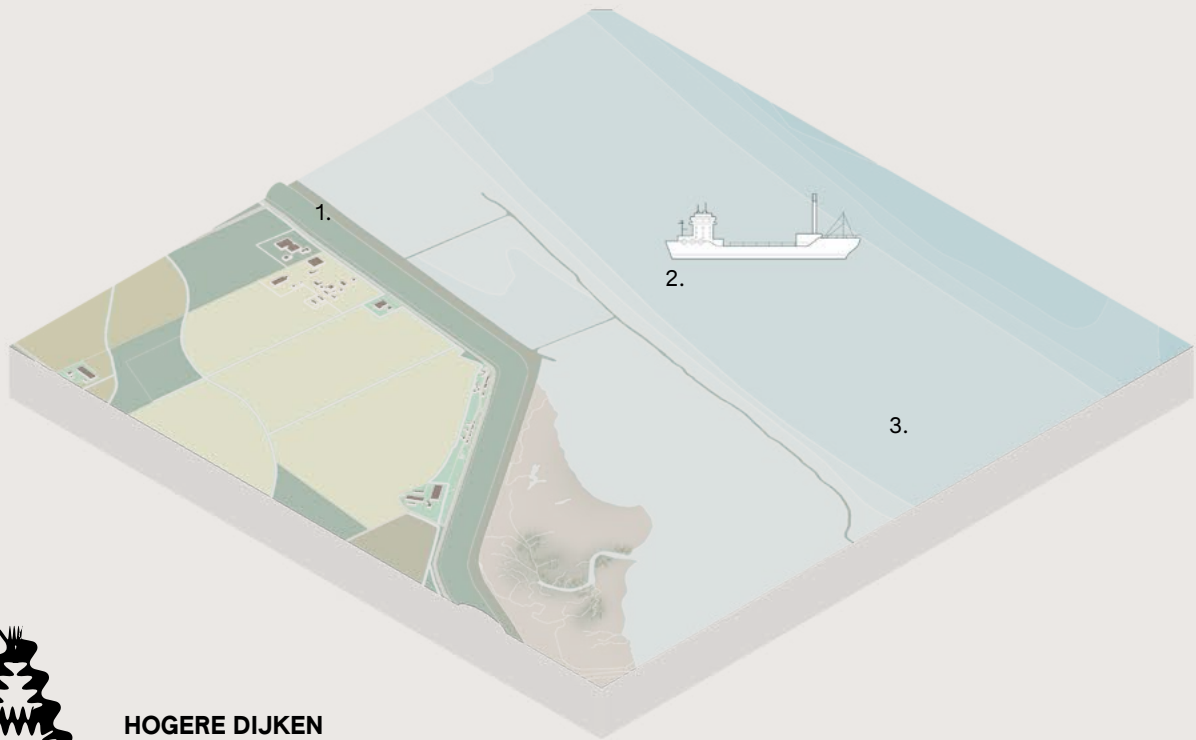

GROOTSCHALIG BINNENDIJKS OF BUITENDIJKS BESCHERMEN IN DE VORM VAN SLIKKEN EN SCHORREN

Door de dempende werking van slikken en schorren hoeven dijken minder hoog en breed gemaakt te worden. Wel moet er veel landbouwgrond omgezet worden in natuur die kan meegroeien met de zeespiegel en zal de bebouwing dicht bij de dijk moeten “verplaatsen”. Er moet vanuit gegaan worden dat de vaargeul smaller wordt en er minder ruimte is voor de beroepsvaart.

⁵ Voor dit dilemma is gekeken naar artikelen over de geschiedenis van dijken in Nederland en artikelen over slikken en schorren vanuit bijvoorbeeld deltaexpertise en waterforum. Daarnaast zijn voorbeelden onderzocht zoals de dijkversterking bij Hansweert en de ontpoldering bij de Hedwige Polder. Ook is informatie over de vaargeul van de Westerschelde en het Natura2000 gebied ingewonnen.

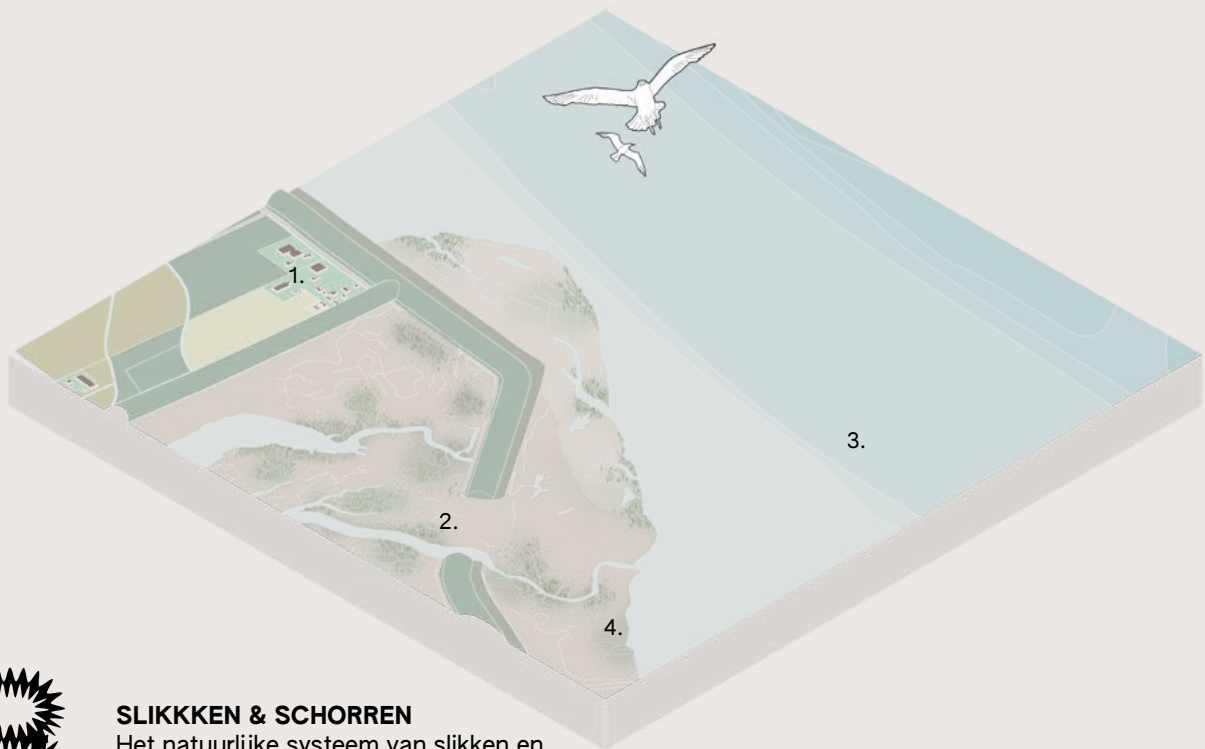

HOGERE DIJKEN

Er zal meer worden geïnvesteerd in het verstevigen van de huidige dijk structuren

1. De dijken zullen hoger worden
2. De doorgang voor grote schepen blijft verzekerd
3. De vaargeul blijft even breed en kan zelfs meebewegen met de groei van de Antwerpse haven

SLIKKEN & SCHORREN

Het natuurlijke systeem van slikken en schorren wordt teruggebracht

1. Huizen worden opgegeven
2. De dijk wordt verplaatst en de huidige dijk wordt doorgebroken
3. De schepen zullen kleiner moeten worden om door de vaargeul te passen
4. Intergetijde natuur groeit

3. ZEE OF LAND

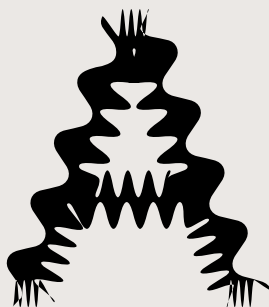
2100

De decennia vliegen voorbij en er staat inmiddels een nieuwe generatie landschapmakers in het parlement.

In dit jaar, het jaar 2100, is de zeespiegel zo'n 1m tot 2m gestegen ten opzichte van 80 jaar geleden. Dit dilemma focust zich op het Zeeuwse eiland Schouwen-Duiveland. Tot nu toe werd er met flinke volumes zand doorgesuppleerd om het eiland vanuit de kust tegen de zee te blijven beschermen. Kosten hiervoor lopen steeds verder op door de steeds toenemende volumes zand en afnemende beschikbaarheid van zandwinningsgebieden in de Noordzee. Ook het behoud van de Oosterscheldekering en de Brouwersdam brengen oplopende kosten met zich mee. De kosten voor het behoud van het eiland beginnen de investeringskosten voor het verplaatsen van de huidige natuur, bewoning, landbouw en infrastructuur te overstijgen.⁶

Waar zal Verenigde Schelden in moeten investeren? Welke optie prefereren jullie als landschapmakers?

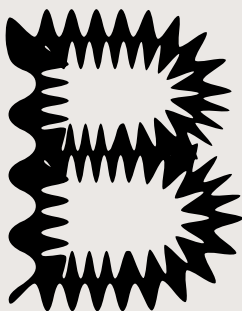
3

BEHOUD EN OPLOPENDE KOSTEN

Hierbij is er een continuering van de kustverdediging door suppleties en behoud van de Deltawerken/hoge investeringen in de estuarium verdediging die er nu liggen. Door eerdere beslissingen in het Eerste Dilemma en het Tweede Dilemma kunnen het huidige landschap en haar manieren van bewonen zo goed mogelijk in stand worden gehouden. De kosten voor de menselijke bewoners van Zeeland, maar ook de Nederlandse bevolking als geheel zullen blijven oplopen.

3

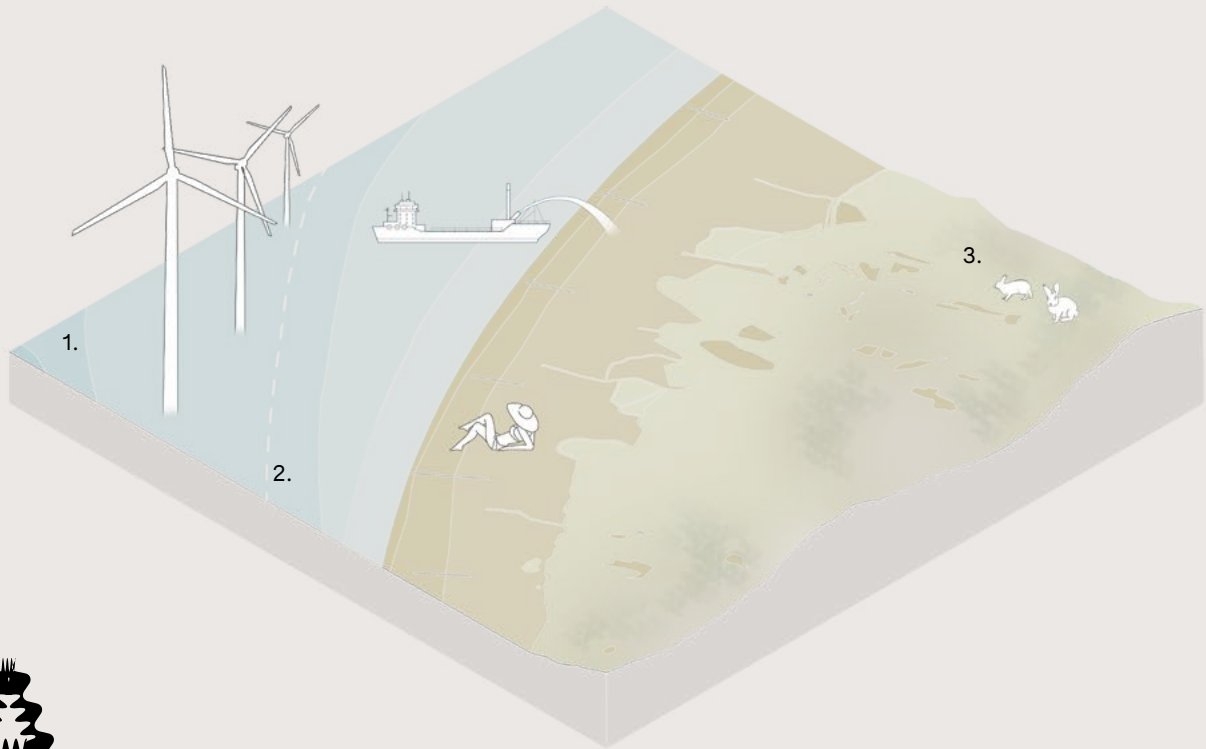

VERPLAATSING EN COMPENSATIE

Langzaam maar zeker zal er een grote volksverhuizing plaatsvinden. Landschapmakers zullen zelf of met hulp hun heil vinden op hoger gelegen delen van Nederland. De menselijke bewoners worden financieel gecompenseerd voor het zeer grote verlies. Op de plek van het eiland zal hierdoor (tijdelijk) intergetijdengebied ontstaan, dat een dempende werking kan hebben voor de andere Zeeuwse eilanden. Intergetijdennatuur vervangt hierbij landelijke natuur; een wissel van de wacht van landschapmakers.

⁶ Voor dit dilemma hebben wij o.a. gekeken naar werk suppletie studies van Wageningen Universiteit, Rijkswaterstaat, Deltares en Stowa. Daarnaast hebben initiatieven zoals de Banjaard of het Coastal Realignment programma in Engeland gekeken.

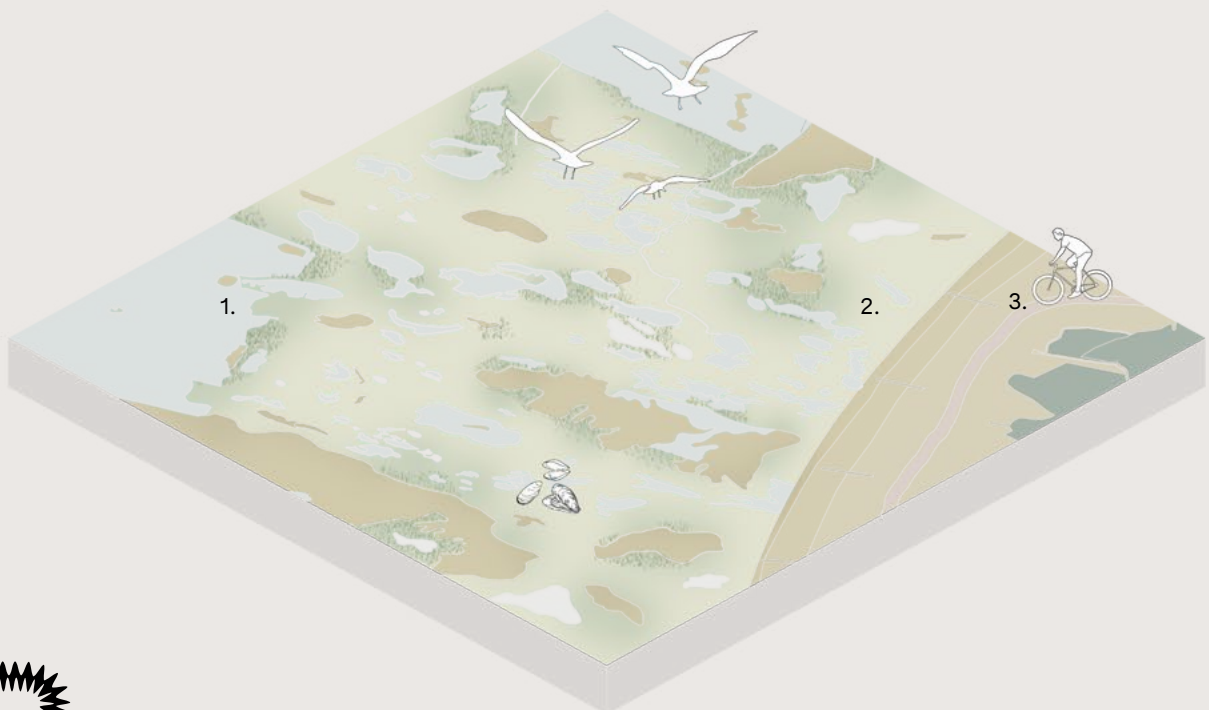

DOORGAAN MET OPSPUITEN

Zand zal geregeld worden opgespoten op het strand met grote schepen

1. Grote hoeveelheden zand zullen vanuit de Noordzee worden verplaatst
2. De kustlijn blijft in stand
3. Het duingebied en haar inwoners blijven

TERUGTREKKEN EN VERPLAATSEN

Er zal geen zand meer worden opgespoten langzaam zal het Schouwen-Duiveland onder water komen te staan

1. Er kan mogelijk een intergetijde gebied ontstaan en een nieuwe ecologische balans
2. Langzaam of snel zal de kustlijn vervagen
3. De niet zout-lievende inwoners zullen zich terug moeten trekken uit dit gebied

Afb. 9. Momentopname Verdronken land van Saeftinghe. ©Studio Inscape

WATERBANG

*ik herinner mij
de dagjesmensen
die hun lichamen vol groeven en rimpels aan mij toevertrouwen*

*ik herinner me de vissers
die urenlang op hun klapstoel over mij uitstaarden*

*ik herinner me de surfboards, de vliegers
de zwemmers die elke dag van het jaar voor mij
uit de kleren gingen*

*ik heb hun warmte opgezogen
tot mijn koralen langzaam grijs kleurden*

*ik heb hun plastic opgevangen
als organismes in de oceaan
maar ze weigerden ooit af te breken en dat is toch
de essentie van leven*

dat je ooit vergaat

*de mensen zijn waterbang geworden
dat begrijp ik best, ik herinner mij de rampen
en ook ik weet dat ik stijg*

*maar ik ben geen schepper van dood
alle lijven bestaan uit zee
en ik was nooit van plan mijn kroost te verdrinken*

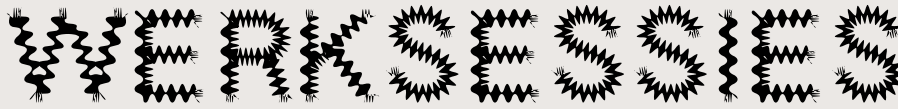
ik heb alleen maar willen ademen

kom, mens

*laat je lijf weer door mijn water vloeien
laat me je wiegen met het ruisen van de golven
als een slaaplied*

Nikki Ong

Stuiven Dobberen Stampen Struinen

Onder begeleiding van ontwerper en programmamaker Randi de Vries zijn de deelnemers van deze tour gaan bewegen van bovenkamer naar onderbuik. Het spelen met vertraging en versnelling van de tijd om andere perspectieven van landschapmakers te ontsluiten. In de huidige maatschappij maken we plannen en beleid veelal vanuit rationele denkracht. Tijdens deze workshop hebben de deelnemers als eerst en vooral hun lichamelijke wijsheid geraadpleegd, waarmee ze in de huid zijn gekropen van een ander, zich hebben ingeleefd en een besef hebben verkregen van plek en tijd. Stuivent, dobberent, stampent en struinent bewegen zij zich langs de Oosterschelde, om daarna een ontwerpende dialoog met elkaar aan te gaan, waarbij ze niet vanuit aannames, maar juist vanuit hun zintuiglijke ervaringen konden starten.

door Randi de Vries,
Studio TIJ

Afb. 10. Tour Perpetuum Mobile van het Veranderende Landschap. @Dubbeldwars

Perpetuum Mobile van het Veranderende Landschap

Vanuit Geopark Schelde Delta wordt op een heel andere manier naar het landschap gekeken, als een momentopname in een voortdurende cirkelbeweging van afzetting, opheffing, erosie, daling, sedimentatie, enzovoorts. En dit gepaard met zeespiegel- en klimaatveranderingen. De

mens veroorzaakt sinds een paar duizend jaar rimpelingen in deze cycli door haar invloed op het landschap. Walter Jonkers heeft tijdens het Landschapmakerscongres de deelnemers meegenomen op een tijdreis in de Zuidwestelijke Delta om even los te komen van de landschappelijke momentopname van 2023. Het Watersnoodmuseum, dat is gehuisvest op de locatie van een voormalige dijkdoorbraak en met uitzicht over de Oosterschelde, is hier een passende plek voor. Welke inzichten nemen zij mee naar de toekomst?

door Walter Jonkers,
Geopark Schelde Delta

Afb. 11. Tour Stille Getuigen. @Dubbeldwars

Stille Getuigen

Het Watersnoodmuseum herdenkt de 1836 slachtoffers van de watersnoodramp van 1953, en het menselijke perspectief op de gevolgen van deze en eerdere watersnoden. René de Landmeter, programmamaker bij het Watersnoodmuseum, nam de deelnemers op tour door het museum en vroegen vanuit een niet-menselijk perspectief te kijken naar de overstromingen en waterwerken. Het zijn de 'stille getuigen' op de gebeurtenissen uit het verleden en de toekomst die we ook tijdens het Landschapmakerscongres bespreken. Naderhand hebben de deelnemers een dier, plant of ding gekozen en vanuit hun perspectief de getuigenis opgeschreven, om te ervaren welke lessen er voor de toekomst verborgen liggen.

door René de Landmeter,
Watersnoodmuseum

Naast de tours, workshops en spelsessie namen in één zaal 3 groepen deelnemers plaats om met elkaar in gesprek te gaan. 3 initiatieven voor de regio met een interessante aanpak: van een visie vanuit het Wereld Natuur Fonds bedacht vanuit natuurherstel tot een voorstel geformuleerd vanuit de gemeenschap van Schouwen-Duiveland. In een gezamenlijk programma onderzochten zij wat de verschillen en overeenkomsten zijn in hun aanpak voor een toekomst waarin ongehooorde perspectieven en stem krijgen.

Afb. 12. Tafelgesprek Lessen uit het Kennismaken in de Kustzone in de Zierikzee-Bruinisse. @Dubbeldwars

De sessie begint met een gemeenschappelijke opening waarin Enrike van Wingerden de aanwezigen aanspoort hun rol als zeegras, scholekster, akkerbouwer, of andere landschapmaker in het Parlement van de Schelde even los te laten, en de ogen te openen voor bestaande initiatieven en plannen in de Zuidwestelijke Delta. Ze nodigt tafelleiders Philip Drontmann, Bas Roels, en Martine Verweij en Sjoerd Luteyn uit de motivatie en werkwijze van hun tafelgesprekken te introduceren, alvorens de drie gesprekken beginnen.

Lessen uit het Kennismaken in de Kustzone Zierikzee-Bruinisse

Philip begint met een korte verwelkoming waarin hij de groep vertelt over de Kennis Community Oosterschelde en de gebiedscoalitie Zierikzee-Bruinisse. Vervolgens leidt hij de specifieke visie op het samenwerken met buurtgenoten in. Dan opent Philip al snel de bredere discussie door de deelnemers te vragen naar hun ervaringen met samenwerken met anderen binnen lokale initiatieven. Verschillende ervaringen worden gedeeld, waarbij ook punten van frustratie naar boven komen. Een punt dat veelvuldig terugkomt is het gebrek aan communicatie tussen verschillende grote instanties en onduidelijkheid over waar de autoriteit van een bepaalde instantie begint of eindigt. De deelnemers worden het eens over het belang van een meer directe, verbindende en lokale aanpak van problemen en veranderingen. Philip moedigt de deelnemers aan om ideeën uit te wisselen over hoe deze aanpak concreet zou kunnen werken. Een deelnemer stelt voor elkaar de vraag te stellen: “wat kan ik voor je doen?” Dit wordt enthousiast ontvangen omdat deze vraag niet uitgaat van iets krijgen van een ander, maar juist elkaar ondersteunen. Een andere deelnemer spoort de groep aan om deze aanpak ook juist toe te passen in het omgaan met grotere organisaties en instanties. Er wordt ten slotte door de deelnemers stilgestaan bij hoe om kan worden gegaan met hiërarchische relaties, maar ook de menselijkheid centraal te stellen.

door Philip Drontmann,
Kennis Community Oosterschelde

Afb. 13. Tafelgesprek Water Values Serious Game. @Dubbeldwars

Het Pad naar Natuurlijke Oplossingen

Bas Roels opent de sessie door de WNF-visie op natuurlijke oplossingen voor de Zuidwestelijke Delta te presenteren. Hij gebruikt hierbij projecties en kaarten die de deelnemers een beter beeld geven van de verwachte veranderingen in het landschap en de beoogde oplossingen: geen 'business as usual' door de natuur buiten te houden en dijken te verhogen, maar meebewegen met het water door zogenoemde 'wisselpolders': dubbele dijken met daartussen een getijdengebied wat langzaam kan ophogen door de afzetting van slib. Na de uitleg geeft Bas de deelnemers tijd om hun visie op deze natuurlijke oplossing te overwegen en met elkaar te bespreken. Hierna is er een stemming: iedere deelnemer geeft aan voor of tegen deze oplossing te zijn. De groep stemt haast unaniem voor de oplossing van de wisselpolder. Bas vraagt iedere deelnemer diens stem kort toe te lichten, waarbij verschillende factoren naar voren komen, variërend van gevoelens van veiligheid tot beschouwingen over de relatie tussen de mens en het landschap. Het gesprek eindigt in een discussie tussen Bas en de deelnemer die een andere oplossing voor staat en zich dus tegen het voorstel uitspreekt. Uiteindelijk blijken deze twee visies dichterbij elkaar te liggen dan aanvankelijk gedacht: iedereen aan de tafel kan zich vinden in het belang van natuurlijke oplossingen, al vereist de uiteindelijke vorm daarvan nog verdere gesprekken.

door Bas Roels,
Wereld Natuur Fonds

Een Gemeenschap aan Zet. Serieus?

De groep vertrekt eerst onder leiding van Martine en Sjoerd naar de hal waar ze de video bekijken van het gemeenschaps initiatief in Noordwelle, Schouwen-Duiveland. Bij terugkomst openen de tafelleiders een gesprek over hoe deelnemers omgaan met lokale behoeften, en wat ze anders zouden willen zien. Deze eerste fase stelt de diagnose van huidige problemen centraal. Ze bewegen hierbij langzaam toe naar de volgende fase: visies van hoe dit anders zou kunnen, specifiek door bottom-up manieren van organiseren. De gespreksleiders sporen de deelnemers aan om een voorwerp van de tafel te kiezen die hun ideeën kan belichamen. Op een gegeven moment ontstaat er wrijving aan tafel wanneer er frustratie wordt geuit over de rol van de gemeente en andere overheidsorganen in veranderingsprocessen. Een deelnemer wordt geraakt door de manier van spreken, waardoor er een discussie tot stand komt over hoe lokale initiatieven zich kunnen verhouden tot overheidsorganen. De tafelleiders stellen voor dat de overheid een participant kan zijn in besluitvorming, in plaats van een leidende rol te vervullen van bovenaf, en lichten dit toe door de ervaringen uit het gemeenschapsinitiatief. Ook lichten ze toe dat wrijving ook hoort bij besluitvorming binnen een gemeenschap.

door Martine Verweij en Sjoerd Luteyn,
Green Bridges

In de gemeenschappelijke afsluiting benoemt Enrike van Wingerden drie overkoepelende thema's die opkwamen tijdens de gesprekken:

1. het belang van democratische processen van onderaf (besproken aan twee tafels, en concreet in de praktijk gebracht aan de derde tafel); 2. het identificeren van obstakels binnen de huidige manieren van omgaan met elkaar en met het landschap (besproken aan iedere tafel: van miscommunicatie en hiërarchie tot business as usual); en 3. de concrete oplossingen die nodig zullen zijn om op een andere manier om te gaan met het veranderde landschap (vaak impliciet maar soms ook expliciet besproken: building with nature, wisselpolders). Ik laat verschillende deelnemers aan het woord om toe te lichten toe wat ze aan tafel hebben besproken, en sta kort stil bij de connecties tussen deze bestaande concrete initiatieven en het Parlement van de Schelde op dit Landschapmakerscongres.

Afb. 15. Workshop De Lanste Oorlog Ooit.
@Dubbeldwars

De Langste Oorlog Ooit

Schrijver en filosoof stelt dat er geen oorlog in de geschiedenis zo lang heeft geduurd als die tussen Nederland en de zee. Althans, dat concludeert hij als we meegaan in het dominante verhaal dat de relatie tussen ons en het zoute water zich het best laat vangen als een strijd tussen de koninklijke leeuw en de waterwolf. Eeuwenlang woedde er zagezeggd een stroperige loopgravenoorlog waarin Nederland met dijken, dammen en veel verliezen langzaam land op de zee veroverde. In een workshop stond hij stil bij de veelgebruikte uitspraak: 'de strijd met de zee'. In een van de tentoonstellingsruimtes van het museum onderzochten de deelnemers met pen en papier de mogelijkheid voor een andere taal om onze relatie met het water uit te drukken.

door Tjessie Riemersma

Delta Holobiont

Wouter Engelbart en Johanna Weggelaar van Platform DIS faciliteerde een workshop waarin het concept van het 'individu' wordt geïncubiseerd en introduceerde als tegenhanger het concept van de 'holobiont'. Volgens dit idee zijn we meervoudige organismen, sterk verstrengeld met andere levende organismen en volledig afhankelijk van het landschap om ons heen. De protagonist (zoals de boer, het wier, het rif, enzovoorts) wordt radicaal (ofwel geworteld) meerstemmig. Met andere woorden: holobiont. Tijdens de workshop gingen de deelnemers in op één gekozen holobiont, de mossel, en onderzochten zij het samenleven van deze holobiont met al zijn/haar/hen symbionten en andere afhankelijkheden. Om op deze manier meer gevoel te krijgen bij de levenscondities van organismen van de Zuidwestelijke Delta en om wederzijdse afhankelijkheden in beeld te brengen.

door Wouter Engelbart & Johanna Weggelaar,
Platform DIS

Afb. 14. Spelsessie Water Values Serious Game.
@Dubbeldwars

Water Values Serious Game

Heb je weleens een dam gebouwd in een kleine rivier of beek? Door slechts één steen toe te voegen of weg te nemen, verander je de hele stroming van het water. In principe gebeurt hetzelfde als je water op grote schaal beheert. Alle veranderingen hebben mogelijk impact, positief of negatief. Matteo D'Agostino, onderzoeker aan de Technische Universiteit van Delft, ontwikkelde het spel 'Water Values'. Deelnemers van het Landschapmakerscongres kregen de kans het spel te spelen en zelf de invloed van waterbeheer te ervaren. In teams hebben zij over een periode van 100 jaar een nieuw landschap gecreëerd. De teams vertegenwoordigen verschillende economische, culturele en technologische waarden en probeerden zowel het gemeenschappelijk welzijn, als hun eigen belangen veilig te stellen.

door Matteo D'Agostino,
Technische Universiteit Delft

Fig. 5. Kaart Zuidwestelijke Delta regio. Deze kaart projecteert de gemaakte keuzes van de landschapmakers gedurende de dag. De uitkomst was: BBB en laat een sterke natuur inclusieve richting zien waarin de dynamiek van de Delta wordt toegelaten. ©Studio Inscape

Studio Inscape

Gedurende een dag diende het watersnoodmuseum als toneel voor het eerste Landschapmakersongres. De 110 aanwezige ontwerpers, ambtenaren, wetenschappers, bewoners en kunstenaars deden mee aan een interactief programma en kropen gedurende een dag in de huid van een van de landschapmakers van de Delta. Gedurende de dag zijn er veel gedachten gewisseld. Zo pleiten scholeksters voor het dichtzetten van de Westerschelde, transformeerde de worm zich deels in pieren, en namen de bijen in getale toe terwijl zij bondjes probeerden te sluiten met de boeren. Het was interessant en op sommige momenten ook verdrietig om te zien hoe bijvoorbeeld de boeren zich in de steek gelaten voelden (net als in het echt) en hoe de uien zelf concludeerden dat zij wellicht niet meer in het Zeeuwse landschap passen (en willen passen). Ook het verdwijnen van soorten uit de zuidwestelijke delta door de veranderingen in het landschap gingen niet zonder de nodige emoties. De uiteindelijke transformatie van het landschap

en de samenstelling van de landschapmakers was verbazingwekkend. Door het landschap vanuit de langere termijn te aanschouwen en de verschillende netwerken in het landschap in acht te nemen werd er alsmaar voor een meer natuurlijke oplossingsrichting gekozen. De dynamiek van de delta werd behouden en op sommige plekken teruggebracht. Dit betekende dat landschapmakers uit de regio verdwenen en dat de samenstelling van het fictieve parlement veranderde. Ondanks de grote veranderingen in het landschap, leken veel mensen zich te kunnen vinden in het landschap dat voor 2100 was geschetst. Desalniettemin riepen de uiteindelijke beelden en de grote veranderingen ook weerstand op bij sommige aanwezigen. Dit zorgde voor een levendige discussie: in hoeverre moeten we meebewegen of ons aanpassen aan de 'grillen' van het landschap (en klimaatverandering) en in hoeverre willen en kunnen we als mensen de huidige manier van leven daarmee bescherming van de delta in stand houden?

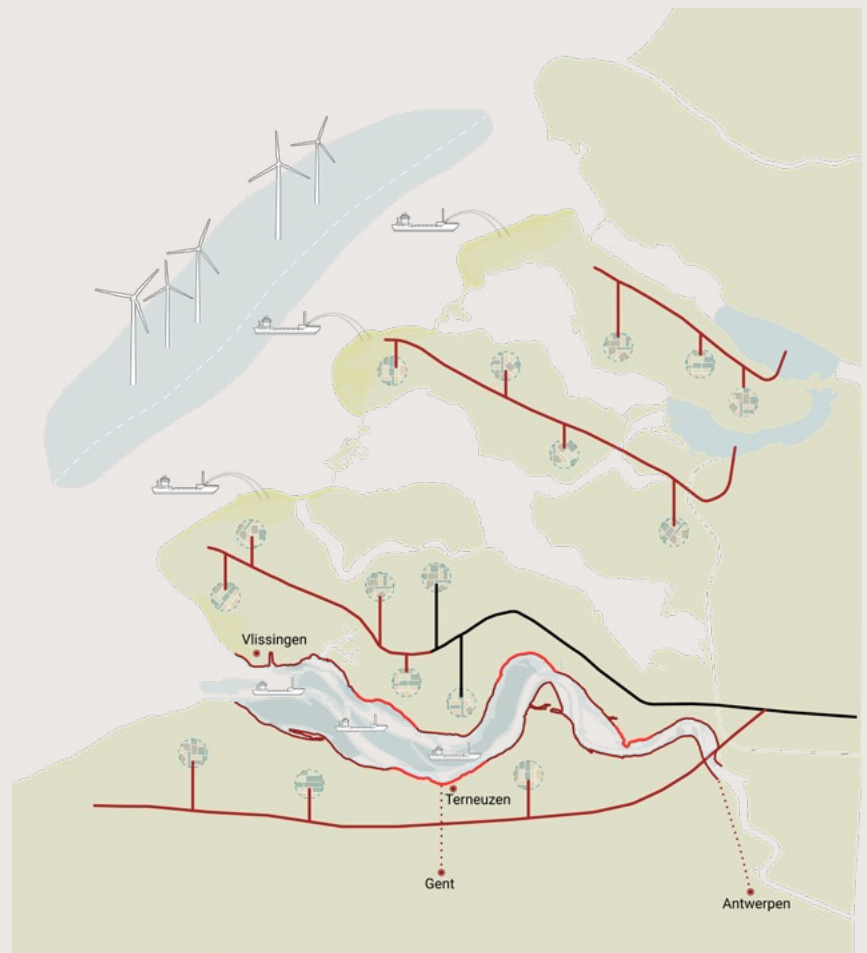

Fig. 6. Kaart Zuidwestelijke Delta regio. Deze kaart laat in het klein zien wat de uitkomsten van de keuze AAA zouden zijn geweest.

©Studio Inscape

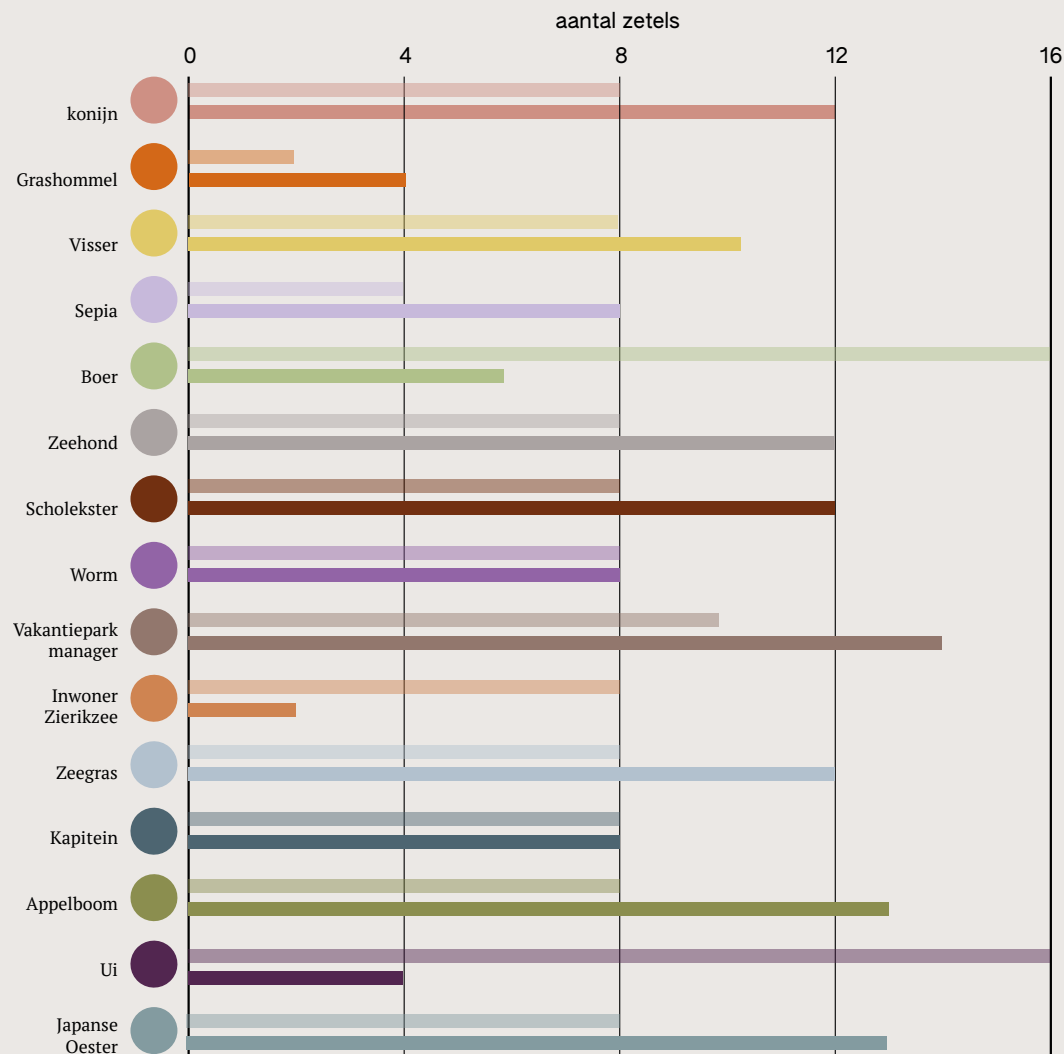
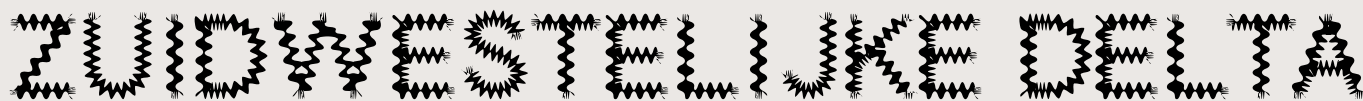

Fig. 7. Aantal zetels voor en na de stemmingen. Gedurende de dag is de indeling van het parlement ten gevolge van gemaakte keuzes. Landschapmakers zijn uit de regio vertrokken en andere landschapmakers zijn juist toegenomen. ©Studio Inscape

Het landschapmakerscongres was een experiment waarin verschillende methodologieën samenkwamen. Het fictieve theater en rollenspel zorgden ervoor dat men zich comfortabeler voelde zich uit te spreken, zich te interesseren en zich te verdiepen in het landschap en haar makers. Daarnaast zorgde het rollenspel voor een beter inzicht in de ecologische netwerken van het gebied. Ondanks dat er maar een kleine selectie van landschapmakers gerepresenteerd werd, konden er allianties en begrip ontstaan. De abstractie van de daadwerkelijke complexiteit van de delta systemen zorgden soms voor frustratie, maar juist dit hielp ook met de discussie en dialoog die de dag alternatief gaf voor het Nederlandse politieke poldersysteem. Het dramatische effect van de landschappelijke veranderingen in een tijdschaal van 70 jaar was soms moeilijk te bevatten, desalniettemin zijn dit schalen waarop het

landschap en het klimaat verandert. De inrichting en totstandkoming van ons landschap is dan ook gebaat bij een discussie met een breder tijdsbesef dan de politieke 4-jaar cyclus. Door breder (met niet-menselijk en menselijke actoren) en verder te kijken (tot 100 jaar in de toekomst) sluit het debat beter aan bij de daadwerkelijke dynamiek van het landschap en onze rol daarin als mens. Ondanks dat dit parlement, als fictief parlement, dus geen daadwerkelijke zeggenschap had en de daadwerkelijke (korte termijn) complexiteit ietwat opzij liet liggen, is dit experiment er wel in geslaagd om reflectie te bieden op het echte politieke systeem in dit tijdperk van ingrijpende landschappelijke veranderingen.

Alien Kok – Coördinator Gebiedsagenda Zuidwestelijke Delta 2050

Studio Inscape organiseerde vrijdag 13 oktober het Landschapmakerscongres. Wat een geweldige kennismaking met de landschapmakers van de Zuidwestelijke Delta!

In onze reeks netwerkbijeenkomsten ligt de focus vaak op kennisuitwisseling met onderzoekers en beleidsambtenaren. In een bijzondere setting waarin wij de landschapmakers representeerden, verkenden we een nieuwe politieke setting.

Om onze ambitie te halen de eerste klimaatbestendige regio ter wereld te zijn, moeten we misschien wel naar andere oplossingen kijken. Oplossingen die ook recht doen aan het landschap van dit gebied.

Als landschapmakers bespraken we drie actuele dilemma's gekoppeld aan onze hink-stap-sprong-aanpak. En maakten we meer bewust keuzes, ondanks onze meerstemmigheid, toch verbonden met de dynamische delta.

Met op gevoelsniveau geraakt door de vertolking van de dynamische delta door Jannemarie de Jonge, rijksadviseur voor de fysieke leefomgeving, en het gedicht over het wezen van de zee door dichter Nikki Ong. Het paste wonderwel in het totale programma.

Het zou prachtig zijn toekomst paden naar een verbonden delta te ontwikkelen. Met de dynamische delta als constante en luisterend naar alle stemmen. Ik hoop dat we aan het eerste Landschapmakerscongres een positief vervolg kunnen geven!

Studio Inscape

Charlotte von Meijenfeldt
Eileen Stornebrink
Willie Vogel
Maarten Meijer
Isabel Gerritsma
Alessia Liscia
Alicia Rottke Fitzpatrick
Sjoerd de Jong

Watersnoodmuseum

Siemco Louwerse
René de Landmeter

Zuidwestelijke Delta

Paul de Beer
Alien Kok
Arno Nolte
Mirjam de Jong

Sprekers

Jannemarie de Jonge
Nikki Ong
Leo Adriaanse
Jim van Belzen
Isabel Gerritsma

Workshopleiders

Enrike van Wingerden
Randi de Vries
Walter Jonkers
René de Landmeter
Tjesse Riemersma
Wouter Engelbart
Johanna Weggelaar
Matteo d'Agostino
Philip Drontmann
Bas Roels
Martine Verweij
Sjoerd Luteyn

Met dank aan

Christiaan Weiler
Thijs Middeldorp
Barbara Luns
Eva van Breugel

Ondersteunend door

Stimuleringsfonds Creatieve Industrie
Van Eesteren-Fluck en Van Lohuizen Stichting

Video- en fotografie

Dubbeldwars
Cynthia Cats
Jeffrey Cats

Grafisch ontwerp

Femke Kersten

Papier

BioTop 80 gsm
BioTop 200 gsm

Lettertype

Authentic Sans
PT Serif

Druk

Groenprint
PrintRoom

